

“KORPORATSIYA FAOLIYATIDA YURIDIK XIZMAT”

Toshkent davlat transport universiteti Iqtisodiyot fakulteti 4-kurs talabalari

Saparaliyev Sanjar Tohir o'g'li va Quramboyeva Zahro Baxrom qizi

Ilmiy rahbar: Imomov Bahriddin Panjiyevich, Toshkent davlat transport universiteti Xalqaro ommaviy huquq kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasida korporatsiya (aksiyadorlik jamiyati va boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar) faoliyatida yuridik xizmatning huquqiy asoslari, mohiyati, vazifalari, dolzarbligi hamda takomillashtirish yo'llari tahlil etiladi. Mavzu korporativ boshqaruvda qonun ustuvorligini ta'minlash, huquqiy xatarlarni boshqarish va korporatsiya manfaatlarini himoya qilish nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi. Ikki asosiy qismda yuridik xizmatning amaliy faoliyati va rivojlantirish muammolari yoritiladi. Normativ-huquqiy hujjatlarga asoslangan takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: korporatsiya, yuridik xizmat, korporativ boshqaruv, huquqiy ekspertiza, shartnomaviy ish, huquqiy xavfsizlik, normativ-huquqiy hujjatlar, aksiyadorlik jamiyati.

Abstract: The article analyzes the legal basis, essence, tasks, relevance and ways to improve the legal service in the activities of corporations (joint-stock companies and other business entities) in the Republic of Uzbekistan. The topic is considered from the perspective of ensuring the rule of law in corporate governance, managing legal risks and protecting the interests of the corporation. The practical activities and development problems of the legal service are covered in two main parts. Suggestions based on regulatory and legal documents are given.

Keywords: corporation, legal service, corporate governance, legal expertise, contractual work, legal security, regulatory and legal documents, joint-stock company.

Mavzu dolzarbligi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlar, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, tadbirkorlikni rag'batlantirish va

raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish jarayonlari kuchaymoqda. Korporatsiyalar faoliyati murakkab huquqiy munosabatlar, xalqaro savdo shartnomalari, raqobat qonunchiligi va raqamli xatarlar bilan bog‘liq bo‘lib qoldi. Shu bois korporatsiya faoliyatini huquqiy jihatdan ta‘minlash, qonunbuzarliklarni oldini olish, sud nizolarini samarali hal qilish va korporatsiya aktivlarini himoya qilishda yuridik xizmatning o‘rni tobora ortib bormoqda. Mavzu dolzarbligi, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmonlari va Vazirlar Mahkamasining qarorlarida belgilangan yuridik xizmat faoliyatini takomillashtirish choralarda ham o‘z ifodasini topadi.

Korporatsiya faoliyatida yuridik xizmatning mohiyati va asosiy vazifalari. Korporatsiya faoliyatida yuridik xizmat – bu korporatsiya (aksiyadorlik jamiyati, mas’uliyati cheklangan jamiyat va boshqa yuridik shaxslar) faoliyatini huquqiy ta‘minlovchi mustaqil tarkibiy tuzilma yoki lavozim hisoblanadi. U O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 19-yanvardagi PQ-2733-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Davlat organlari va tashkilotlarida yuridik xizmat faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi hujjatda belgilangan Nizomga asosan tashkil etiladi. Ushbu Nizomga ko‘ra, yuridik xizmat korporatsiya rahbariga bevosita bo‘ysunadi va mustaqil ravishda faoliyat yuritadi.

Yuridik xizmatning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- korporatsiya qabul qiladigan barcha huquqiy tUSDagi hujjatlar (buyruqlar, farmoyishlar, shartnomalar, lokal normativ hujjatlar)ning huquqiy ekspertizasini o‘tkazish va qonunga muvofiqligini ta‘minlash;
- tashqi va ichki shartnomaviy munosabatlarni huquqiy jihatdan ta‘minlash, bitimlarning loyihalarini tayyorlash va ularni xatarlarni baholash orqali kelishuvga kiritish;
- korporatsiya manfaatlarini sud, arbitraj va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlarda himoya qilish;
- korporativ boshqaruv organlari (aksiyadorlar umumiy yig‘ilishi, kuzatuv kengashi, ijroiya organi) faoliyatida qonun ustuvorligini ta‘minlash;

- korporatsiya xodimlarini huquqiy tarbiyalash va ichki mehnat qoidalari, mehnat shartnomalari bo'yicha maslahat berish.

Ushbu vazifalar Fuqarolik kodeksining yuridik shaxslar to'g'risidagi normalari, "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi Qonun (O'RQ-435-II-son, 2002-yil) hamda "Ma'suliyati cheklangan jamiyatlar to'g'risida"gi Qonunga asoslanadi. Natijada, yuridik xizmat korporatsiya faoliyatining huquqiy xavfsizligini ta'minlovchi strategik bo'linma sifatida namoyon bo'ladi.

Korporatsiya faoliyatida yuridik xizmatni takomillashtirish muammolari va yo'llari. Hozirgi vaqtda ko'plab korporatsiyalarda yuridik xizmat shtati yetarli emasligi, xodimlar malakasi pastligi, raqamli texnologiyalardan yetarli foydalanilmasligi kabi muammolar mavjud. Bu esa shartnomaviy nizolar sonining ko'payishiga, huquqiy xatarlarning o'sishiga va korporatsiya moliyaviy yo'qotishlariga olib kelmoqda.

Takomillashtirish yo'llari quyidagilardan iborat:

- yuridik xizmat xodimlarini attestatsiyadan o'tkazish va malakasini oshirish tartibini (Vazirlar Mahkamasining 2007-yil 22-noyabrdagi 244-sonli qarori bilan tasdiqlangan Nizom asosida) muntazam ravishda amalga oshirish;

- "E-huquqshunos" elektron tizimi va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishni kengaytirish orqali huquqiy ekspertiza jarayonini tezlashtirish;

- korporatsiya ichki lokal hujjatlarini (ustav, ichki tartibnomalar) zamonaviy talablarga moslashtirish va ularni yuridik xizmat tomonidan majburiy ekspertizadan o'tkazish;

- xorijiy tajribani (xalqaro korporatsiyalardagi compliance-officer instituti) hisobga olgan holda yuridik xizmatni korporativ risklarni boshqarish bo'limi bilan integratsiya qilish.

Ushbu choralar O'zbekiston Respublikasi Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risidagi Qonuni (O'RQ-682-son, 2021-yil) talablariga ham to'liq mos keladi.

Korporatsiya faoliyatining samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, ular orasida yuridik xizmat alohida strategik ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy iqtisodiy munosabatlar sharoitida yuridik xizmat faqatgina huquqiy hujjatlarni

rasmiylashtiruvchi yoki nizolarni hal qiluvchi tuzilma sifatida emas, balki korporatsiyaning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim boshqaruv instrumenti sifatida namoyon bo'lmoqda.

Avvalo, yuridik xizmat korporatsiyada huquqiy aniqlik va barqarorlikni ta'minlash orqali samaradorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Korporatsiya faoliyati davomida tuziladigan barcha shartnomalar, ichki normativ hujjatlar va tashqi munosabatlar yuridik ekspertizadan o'tkazilishi natijasida huquqiy xatoliklar ehtimoli sezilarli darajada kamayadi. Bu esa o'z navbatida nizolar sonining qisqarishiga, sud xarajatlarining kamayishiga va ish jarayonining uzluksiz davom etishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, yuridik xizmat moliyaviy yo'qotishlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi. Noto'g'ri tuzilgan shartnomalar, qonunchilik talablariga zid faoliyat yoki huquqiy risklarning e'tibordan chetda qolishi katta miqdordagi zarar va jarimalarga olib kelishi mumkin. Yuridik xizmat esa bu kabi xavflarni oldindan aniqlab, ularni minimallashtirish choralari ishlab chiqadi. Shu jihatdan u korporatsiyada risk-menejment tizimining ajralmas qismi hisoblanadi.

Uchinchidan, yuridik xizmat investitsion jozibadorlikni oshiradi. Investorlar, ayniqsa xorijiy investorlar, korporatsiyaning huquqiy jihatdan barqaror va shaffof faoliyat yuritishiga katta e'tibor qaratadilar. Yuridik xizmat tomonidan korporativ boshqaruv standartlariga rioya etilishi, shartnomaviy intizomning yuqori darajada tashkil etilishi va huquqiy xavflarning nazorat ostida bo'lishi investorlar ishonchini mustahkamlaydi. Bu esa investitsiya jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi.

To'rtinchidan, yuridik xizmat korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. U aksiyadorlar, direktorlar kengashi va ijroiya organlari o'rtasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga soladi, vakolatlar chegarasini aniqlashtiradi hamda qaror qabul qilish jarayonida qonuniylikni ta'minlaydi. Natijada boshqaruv tizimida shaffoflik va hisobdorlik kuchayadi, bu esa umumiy samaradorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Beshinchidan, yuridik xizmat korporatsiya obro'sini shakllantirish va himoya qilishda muhim ahamiyatga ega. Korporatsiyaning huquqiy madaniyati, qonunlarga

rioya etish darajasi va nizolarni hal etish uslubi uning tashqi imijiga bevosita ta'sir qiladi. Yuridik xizmat orqali qonuniylikni ta'minlash korporatsiyaning ishonchli hamkor sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Shuningdek, yuridik xizmatning yana bir muhim jihati — bu innovatsion va strategik rivojlanishga ko'maklashishidir. Masalan, yangi loyihalarni amalga oshirishda, yangi bozorlarga chiqishda yoki qo'shma korxonalar tashkil etishda yuridik xizmat huquqiy tahlil va maslahatlar orqali eng maqbul variantlarni tanlashga yordam beradi. Bu esa noto'g'ri qarorlar qabul qilinishining oldini olib, resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi.

Avvalo, raqamli texnologiyalarni joriy etish (Legal Tech) yuridik xizmatni takomillashtirishning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Elektron hujjat aylanishi tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi huquqiy tahlil platformalari, shartnomalarni avtomatik tuzish va monitoring qilish dasturlari yuridik xizmat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, shartnomalarni avtomatlashtirilgan tarzda tekshirish orqali inson omiliga bog'liq xatolar kamayadi, huquqiy tahlil jarayonlari tezlashadi. Bu esa vaqt va resurslarni tejash imkonini beradi.

Ikkinchidan, compliance tizimini rivojlantirish zamonaviy korporatsiyalarda yuridik xizmatning ajralmas qismiga aylanmoqda. Compliance tizimi korporatsiya faoliyatining amaldagi qonunchilikka, ichki siyosatlariga va xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlaydi. Ayniqsa, korrupsiyaga qarshi kurashish, manfaatlar to'qnashuvini oldini olish va etik me'yorlarga riya etishni nazorat qilishda ushbu tizim muhim ahamiyatga ega. Yuridik xizmat compliance dasturlarini ishlab chiqish, joriy etish va monitoring qilishda asosiy rol ni bajaradi.

Uchinchidan, huquqiy audit (legal audit) tizimini rivojlantirish muhim yo'nalish hisoblanadi. Huquqiy audit korporatsiya faoliyatining barcha yo'nalishlarini huquqiy jihatdan tahlil qilish va mavjud kamchiliklarni aniqlashga qaratilgan. Muntazam ravishda o'tkaziladigan audit tekshiruvlari korporatsiyaga o'z faoliyatini takomillashtirish, huquqiy xatarlarni kamaytirish va qonunchilikka muvofiqlikni ta'minlash imkonini beradi.

To'rtinchidan, yuridik xizmat xodimlarining malakasini oshirish va ixtisoslashuvini chuqurlashtirish zarur. Zamonaviy huquqiy munosabatlar murakkablashib borayotganligi sababli, yuridik xodimlar nafaqat milliy qonunchilikni, balki xalqaro huquq normalarini, moliyaviy va korporativ boshqaruv asoslarini ham chuqur bilishlari talab etiladi. Shu bois ularning doimiy ravishda o'qitilishi, treninglar va malaka oshirish dasturlarida ishtirok etishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirishda yuridik xizmatning rolini kuchaytirish ham dolzarb hisoblanadi. Yuridik xizmat direktorlar kengashi, kuzatuv kengashi va ijroiya organlari faoliyatini huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi, ichki nazorat tizimlarini shakllantirishda ishtirok etadi hamda qaror qabul qilish jarayonining qonuniyligini ta'minlaydi.

Yana bir muhim yo'nalish — yuridik xizmatning biznes jarayonlariga integratsiyasini kuchaytirishdir. Ya'ni, yuridik xizmat faqat muammo yuzaga kelganda jalb qilinadigan bo'linma emas, balki biznes rejalashtirish, investitsion loyihalar va operatsion faoliyatning dastlabki bosqichlaridayoq ishtirok etishi lozim. Bu yondashuv huquqiy xatoliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Xulosa Korporatsiya faoliyatida yuridik xizmat korporativ boshqaruvning ajralmas qismi bo'lib, qonun ustuvorligini ta'minlash, huquqiy xatarlarni kamaytirish va korporatsiya raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Mavzuning dolzarbligi O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish jarayonida yanada kuchaymoqda. Yuridik xizmatni takomillashtirish orqali korporatsiyalar nafaqat huquqiy himoyaga ega bo'ladi, balki barqaror rivojlanishga ham erishadi.

Mavzuga oid normativ-huquqiy hujjatlarga asoslangan takliflar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining PQ-2733-sonli qarori (2017-yil) va undagi Nizom talablariga muvofiq barcha korporatsiyalarda (davlat ulushi mavjud bo'lsa ham, xususiy bo'lsa ham) yuridik xizmatni majburiy tarkibiy birlik sifatida tashkil etish va shtat birliklarini kamaytirmaslikni ta'minlash.

2. "Aksiyadorlik jamiyatlari to'g'risida"gi Qonunning 27-moddasi va Fuqarolik kodeksining yuridik shaxslar bo'yicha normalariga asosan korporatsiya

ustavida yuridik xizmatning huquqlari va majburiyatlarini aniq belgilash hamda uning rahbariga bevosita bo'ysunish mexanizmini mustahkamlash.

3. Vazirlar Mahkamasining 2007-yil 22-noyabrdagi 244-sonli qarori bilan tasdiqlangan attestatsiya Nizomiga muvofiq yuridik xizmat xodimlarini har 3 yilda bir marta malaka oshirish va attestatsiyadan o'tkazishni majburiy qilish, shuningdek, "E-huquqshunos" tizimini barcha korporatsiyalarda joriy etish.

4. O'RQ-682-sonli "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonunga asosan korporatsiya qabul qiladigan barcha ichki hujjatlarning yuridik ekspertizasini majburiy bosqichga aylantirish va bu jarayonni raqamlashtirish.

5. Korporatsiyalarda yuridik xizmatni korporativ risklarni boshqarish va compliance tizimi bilan birlashtirish bo'yicha qo'shimcha normativ hujjat (Vazirlar Mahkamasi qarori shaklida) qabul qilishni taklif etiladi.

Ushbu takliflar amalga oshirilsa, korporatsiya faoliyati huquqiy jihatdan yanada mustahkam va samarali bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi
2. PQ-415-sonli Prezident qarori (08.11.2022).
3. O'RQ-1025-sonli Qonun (07.02.2025).
4. B. Umarov, X. Atajanov. "Korporativ huquq" (2021). Mazkur qo'llanma korporatsiya tushunchasi, ingliz va kontinental huquq tizimidagi farqlar hamda MCHJ va AJlarning zamonaviy huquqiy maqomi bo'yicha ma'lumotlar beradi.
5. H.R. Rahmonqulov, S.S. Gulyamov. "Korporativ huquq" (2008)